

Konrad SARZYŃSKI

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA MAŁYCH MIAST W CIENIU METROPOLII NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

5

Mgr Konrad Sarzyński – *Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*

Adres korespondencyjny:

Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych

ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków

e-mail: konradsarzyński@gmail.com

ZARYS TREŚCI: Celem badania jest wskazanie różnic w przemianach demograficznych pomiędzy małymi miastami położonymi w pobliżu i z dala od metropolii na przykładzie województwa małopolskiego. Postawiono hipotezę, że zmiany demograficzne w małych miastach są mniej korzystne niż na terenach wiejskich ich gmin, w szczególności w przypadku miast zaliczanych do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM). W wyniku analizy danych statystycznych udało się pozytywnie zweryfikować hipotezę. Małe miasta w KOM rozwijają się zauważalnie wolniej od obszarów wiejskich, co skutkuje spadającym udziałem mieszkańców tych miast w ludności gminy ogółem. Również poza KOM zaobserwowano rozwój obszarów wiejskich, połączony najczęściej ze spadkiem liczby ludności małych miast.

SŁOWA KLUCZOWE: małe miasta, zmiany demograficzne, rozwój regionalny.

DEMOGRAPHIC SITUATION OF SMALL TOWNS IN THE SHADOW OF METROPOLIS ON THE EXAMPLE OF THE MAŁOPOLSKIE VOIVODESHIP

ABSTRACT: The aim of the article is to indicate differences in demographic changes between small cities located nearby and away from the metropolis on the example of the Małopolska Voivodeship. There was a hypothesis that demographic growth in cities is slower than in rural areas of municipalities, in particular in the case of cities constituting the Krakow Metropolitan

Area (KMA). Statistical analysis of data retrieved from Central Statistical Office (GUS) supports the hypothesis. Small towns in KMA are developing noticeably slower than rural areas, which results in a falling share of inhabitants of these cities in the total population of the municipality. Apart from KMA, rural development was also observed, most often associated with a decrease in the number of inhabitants of small cities.

KEYWORDS: small cities, demographic changes, regional development.

5.1. Wprowadzenie

Małe miasta znajdują się obecnie w niezwykle trudnej sytuacji. Globalizacja, która wyraźnie już odcisnęła piętno na polskiej gospodarce, sprzyja wzmocnieniu roli największych ośrodków miejskich w ramach procesu metropolizacji. Zmienia to tradycyjny układ relacji, wiążąc z dużymi miastami tereny wiejskie, do tej pory obsługiwane na wielu płaszczyznach przez małe miasta. Małe miasta muszą także konkurować z obszarami wiejskimi o nowych mieszkańców, jednocześnie szukając kompromisu w podejmowanych działaniach, aby uchronić swój miejski, często historyczny charakter.

Celem badania jest wskazanie różnic w przemianach demograficznych pomiędzy małymi miastami położonymi w pobliżu i z dala od metropolii. Postawiono hipotezę główną, że zmiany demograficzne w małych miastach są mniej korzystne niż na terenach wiejskich ich gmin, w szczególności w przypadku miast zaliczanych do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM). Hipotezę tę rozwinęto do postaci trzech hipotez cząstkowych: (1) w gminach o malejącej liczbie ludności, małe miasta cechują się wyższą dynamiką spadków; (2) w gminach o rosnącej liczbie ludności, małe miasta cechują się niższą dynamiką wzrostów; (3) w gminach zaliczanych do KOM następuje szybszy spadek udziału miasta w liczbie ludności całej gminy.

W celu weryfikacji hipotezy została przeprowadzona analiza danych demograficznych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS. W pierwszej kolejności poddano analizie udział liczby ludności małych miast w ludności gmin ogółem w wymiarze statycznym (charakterystyka ogólnej pozycji małych miast w gminach), jak i dynamicznym (zmiany tego udziału w latach 2011–2016). Następnie obliczono dynamikę zmian liczby ludności w miastach i gminach z podziałem na przynależność do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM) oraz na wielkość miasta. Ostatnim etapem było przypisanie każdemu miastu typu rozwoju ludnościowego Webba. Uzyskane dane posłużyły także do nakreślenia możliwych scenariuszy rozwoju miast i obszarów wiejskich w przyszłości.

5.2. Wyzwania małych miast w XXI wieku

W zglobalizowanym świecie miasta odgrywają coraz większą rolę w rozwoju terytorialnym (Rynio 2017). Największe, tzw. światowe miasta (*world cities*), cechują się licznymi powiązaniem z globalną gospodarką (Wdowicka 2016), a przez to swoimi działaniami wyznaczają kierunki rozwoju całych regionów, w tym także znajdujących się na nich małych miast, dla których położenie względem większych ośrodków miejskich jest jednym z kluczowych czynników determinujących rozwój (Bajwołuk 2015).

Metropolie, w bardziej lub mniej świadomy sposób, stają się reprezentantami swoich regionów w światowej gospodarce, w której małe miasta nie są w stanie zaistnieć. Badania aglomeracji poznańskiej potwierdzają intuicyjne przypuszczenia, że małe miasta są osadzone przede wszystkim lokalnie, z ponad 80% powiązań o charakterze lokalnym lub regionalnym, a jedynie 5% ponadkrajowym (Konecka-Szydłowska 2016). Małe miasta w klasycznym modelu obsługują przede wszystkim okoliczne obszary wiejskie, organizując przestrzeń i funkcjonowanie ich społeczności, jednak silny wpływ metropolii może zaburzyć i osłabić te relacje (Heffner 2016).

Zależność od najsilniejszego ośrodka powoduje, że małe miasta z obszarów metropolitalnych znajdują się w nietypowej sytuacji, mogącej z jednej strony przynieść duże korzyści, z drugiej zaś spowodować poważne problemy rozwojowe. Jak słusznie zauważa E. Chądzyńska (2013), małe miasta mogą korzystać z rynku pracy metropolii, co otwiera przed mieszkańcami nieosiągalne wcześniej możliwości. Jest to widoczne także w województwie małopolskim, zarówno pod względem liczby ludności osiedlającej się na terenach wiejskich, jak i dojazdów do pracy w Krakowie (Harańczyk 2015; Kurek, Wójtowicz, Gałka 2015). Z drugiej jednak strony to samo zjawisko może doprowadzić do „wyjałowienia” lokalnego rynku pracy, przekształcając małe miasto w sypialnię dla pracujących w metropolii.

W obliczu utrudnionego dostępu do globalnej gospodarki, a tym samym korzystania z zewnętrznych bodźców rozwojowych, małe miasta poza obszarami metropolitalnymi są zależne w dużej mierze od kapitału endogenego (Kulawiak 2016). W najlepszej sytuacji są małe miasta o korzystnym położeniu, unikalnych zasobach lub walorach turystycznych. W województwie dolnośląskim odnotowano takie przykłady, np. w pobliżu autostrady A4 (Chądzyńska 2013), a w województwie łódzkim przykładem może być inwestujący w funkcje uzdrowiskowe Uniejów (Kulawiak 2016). Inną drogą ku rozwojowi i zachowaniu niezależności może być wykreowanie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem lokalnych tradycji lub rewitalizując historyczne obszary (Litwińska 2012). Jak jednak pokazała analiza dolnośląskich miast, nawet jeżeli zakrojone na szerszą skalę inwesty-

cje w podnoszenie jakości przestrzeni małych miast współwystępują ze wzrostem liczby ludności, zmiany te i tak są wyraźnie niższe niż terenów wiejskich bliżej metropolii, które nie podejmują takich działań (Belof, Kukuła 2013). Potwierdzają to badania w województwie łódzkim, gdzie większość małych miast odnotowała wzrost liczby ludności, niższy jednak niż na obszarach wiejskich ich gmin (Milewska-Osiecka 2016).

Także analiza Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego wskazuje przede wszystkim na gwałtowny rozwój gmin wiejskich (Sarzyński 2016) oraz na koncentrację ludności na terenach w otoczeniu Krakowa, cechujących się jednocześnie najwyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (Dorocki, Struś 2017). Ponadto zbyt ni nacisk na wzrost liczby ludności małych miast nie jest właściwą strategią, grożąc utratą czytelności przestrzeni i charakteru małego miasta (Gołąb-Korzeniowska 2016). W badaniu z wykorzystaniem metody J.W. Webba, obejmującym małe miasta w całej Polsce, w województwie małopolskim odnotowano jeden z najwyższych odsetków miast o rosnącej liczbie ludności (Kwiatek-Sołtys 2015).

Podobnie jak w przypadku rynku pracy, także ruchy ludności należy rozpatrywać w perspektywie dwóch możliwych, acz sprzecznych ze sobą efektów. Z jednej strony napływ ludności może sprzyjać rozwojowi miasta lub przynajmniej zachować proporcje w ludności terenów miejskich i wiejskich w gminie. Z drugiej strony, jak zauważa A. Górka, nowi mieszkańcy mogą nie odczuwać potrzeby integrowania się z lokalną społecznością, czując przynależność do wspólnot nieterytorialnych, np. internetowych (Górka 2013).

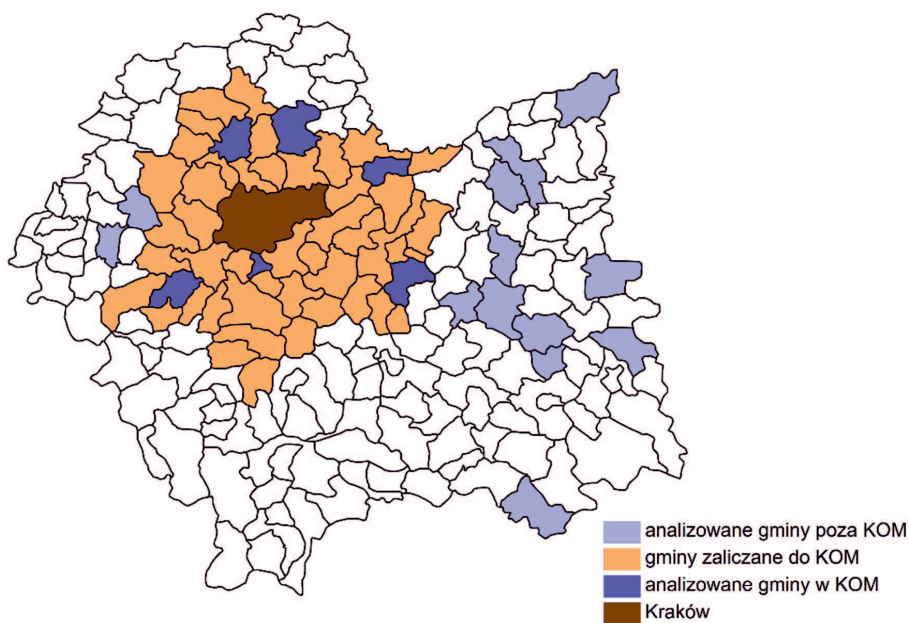
Przybysze poszukują w małym mieście wielkomiejskiej anonimowości, co przy odpowiednio dużym ich napływie może doprowadzić do powstania społeczności quasi-wielkomiejskich. Pomaga w tym zorganizowane budownictwo mieszkaniowe, które nawet w małych miastach może przybrać formę osiedli mieszkaniowych, położonych w atrakcyjnych częściach miasta, często jednak grodzonych (Węclawowicz-Bilska 2015). Z takiego zjawiska wynika zagrożenie dla małych miast, których forma i funkcja nie będą przystawały do otoczenia.

Przynoszenie ze sobą wielkiego miasta przez osiedlających się, to jeden z powodów, dla którego tereny wiejskie nie tylko konkurują, ale najczęściej wygrywają z małymi miastami w kategorii wzrostu liczby ludności. Tworzące się quasi-miejskie przestrzenie na obszarach wiejskich mogą być swobodnie kreowane przez deweloperów i indywidualnych inwestorów bez obaw o niespójność z istniejącą, często historyczną tkanką miejską. Jednocześnie wsie te nabierają miejskiego charakteru, cechując się rozbudowaną infrastrukturą (Becla, Czaja 2015).

5.3. Metodologia

Badaniem zostały objęte miasta poniżej 5000 mieszkańców, których w województwie małopolskim jest 19 (ryc. 1). Położone są, za wyjątkiem Muszyny, w północno-wschodniej części województwa oraz na obszarze i w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM).

Przyjęto granice KOM zgodne z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, obejmującego 51 gmin – Krakowa, gminy miejskiej, 15 miejsko-wiejskich oraz 34 wiejskich (Uchwała Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego).

Ryc. 1. Położenie małych miast na tle województwa i KOM

Źródło: opracowanie własne

Do analizy zostały wykorzystane dane o liczbie i ruchach ludności na poziomie gmin i małych miast. Obliczono także udział liczby mieszkańców małych miast w liczbie ludności gminy. Umożliwiło to przypisanie gminy do jednego z czterech możliwych scenariuszy:

1. Wspólnego wzrostu.
2. Rozwoju miasta przy jednoczesnym spadku liczby ludności na obszarze wiejskim gminy.

3. Rozwoju obszaru wiejskiego gminy przy jednoczesnym spadku liczby ludności w mieście.
4. Wspólnego spadku.

Wykorzystano również metodę J.W. Webba do oceny typu rozwoju ludnościowego małych miast na podstawie salda migracji i przyrostu naturalnego. Ze względu na brak danych o migracjach zagranicznych, dla roku 2015 wykorzystano jedynie dane o migracjach krajowych. Wyniki wykorzystano do przypisania miast do jednego z 8 typów (Webb 1963):

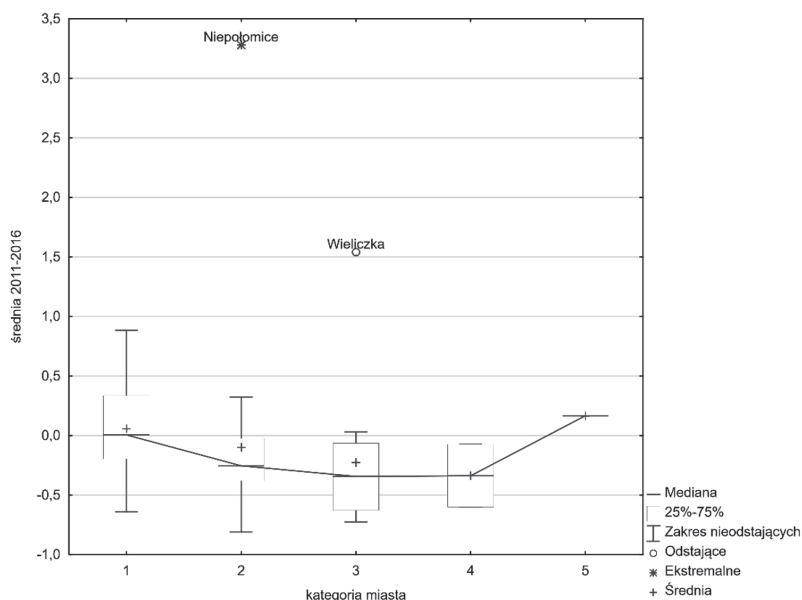
- wzrost liczby ludności:
  - A – przyrost naturalny wyższy niż odpływ ludności;
  - B – przyrost naturalny wyższy niż napływ ludności;
  - C – przyrost naturalny niższy niż napływ ludności;
  - D – ubytek naturalny niższy niż napływ ludności;
- spadek liczby ludności:
  - E – ubytek naturalny wyższy niż napływ ludności;
  - F – ubytek naturalny wyższy niż odpływ ludności;
  - G – ubytek naturalny niższy niż odpływ ludności;
  - H – przyrost naturalny niższy niż odpływ ludności;

Działania te umożliwiły zweryfikowanie postawionej hipotezy o przemianach demograficznych małych miast.

5.4. Sytuacja demograficzna małych miast w województwie małopolskim

Przed przystąpieniem do analizy zmian demograficznych w małych miastach, ich sytuacja została przedstawiona na tle wszystkich miast w województwie, podzielonych na 5 kategorii wielkościowych: (1) najmniejsze miasta do 5 tys. mieszkańców, (2) małe miasta do 20 tys. mieszkańców, (3) średnie miasta do 50 tys. mieszkańców, (4) duże miasta do 200 tys. mieszkańców, (5) największe miasta powyżej 200 tys. mieszkańców. Ostatnia kategoria została stworzona z myślą o Krakowie, który jest dominującym ośrodkiem w województwie i w którym spodziewano się odmiennej dynamiki zmian niż w znacznie mniejszym Tarnowie i Nowym Sączu (kategoria 4).

Spadek liczby mieszkańców można zaobserwować, poza nielicznymi wyjątkami, w niemal wszystkich miastach o wielkości 5–200 tys. mieszkańców (ryc. 2, kategorie 2, 3, 4). Na uwagę zasługują Niepołomice i Wieliczka, notujące niespotykane w województwie wzrosty liczby ludności – średnio 3,28% i 1,54% rocznie. Wynika to z ich położenia w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowa i bardzo dobrego skomunikowania ze stolicą województwa.

Ryc. 2. Średnia roczna zmiana liczby ludności małopolskich miast w latach 2011–2016 [%]

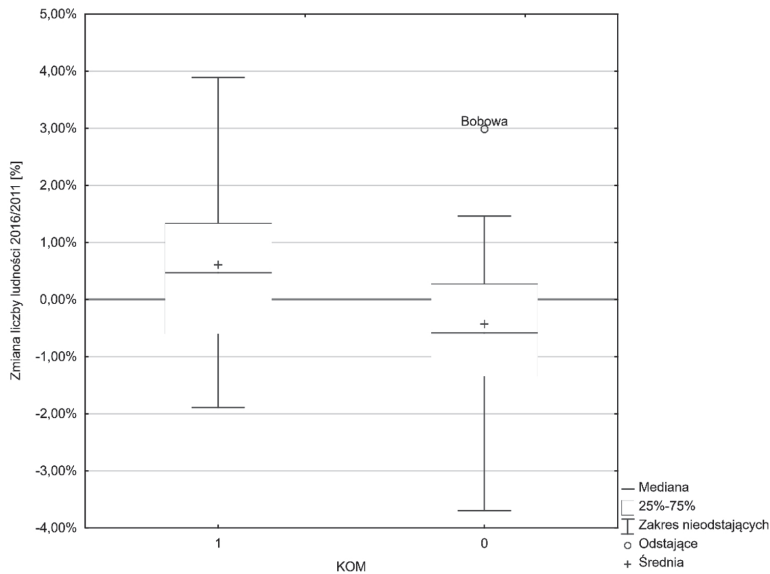
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Kraków odnotował średni roczny wzrost liczby ludności w latach 2011–2016 na poziomie 0,16%. Choć wartość ta jest niska, należy pamiętać, że obejmuje ona jedynie Kraków w jego granicach administracyjnych, pomijając zmiany w obszarze funkcjonalnym, zwłaszcza zaś w szybko urbanizujących się sąsiadujących gminach wiejskich. Wynik ten jest także wyraźnie wyższy niż w kolejnych pod względem liczby ludności Tarnowie i Nowym Sączu (kategoria 4).

Choć w 14 z 19 najmniejszych miast odnotowano spadki liczby ludności, to były one bardzo niewielkie, a ich sytuację można uznać za stabilną (mediana -0,04%), zwłaszcza w porównaniu do większych miast.

Należy jednak podkreślić, że sytuacja małych miast nie jest jednakowa w całym województwie, zwłaszcza zaś widoczne są różnice pomiędzy miastami zaliczonymi do KOM oraz tych poza tym obszarem (ryc. 3).

Niemal wszystkie małe miasta spoza KOM odnotowały spadki w latach 2011–2016 (mediana -0,58%), podczas gdy na obszarze metropolitalnym dominowały wzrosty (mediana 0,47%). Wyjątkiem spoza KOM jest miasto Bobowa, które odnotowało wzrost o 2,99%, co jest drugim wynikiem w województwie po Świątynikach Górnych (3,89%).

Ryc. 3. Zmiana liczby ludności małych miast w latach 2011–2016 z wyszczególnieniem obszaru KOM

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

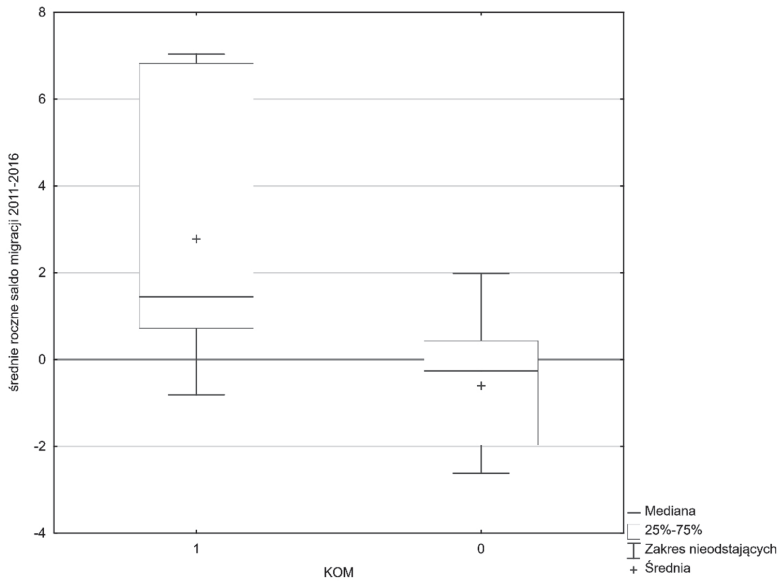
Jeszcze wyraźniej podział ten jest widoczny w przypadku migracji wyrażanej saldem migracji na 1 000 mieszkańców (ryc. 4). Jedynym miastem w obrębie KOM, które odnotowało ujemne średnie saldo migracji w latach 2011–2016 były Słomniki (–0,81), choć wynik ten był zbliżony do średniej miast spoza KOM (–0,60).

Zdecydowane różnice w saldzie migracji wskazują na duży wpływ metropolii na atrakcyjność małych miast. Te będące pod wpływem Krakowa są w stanie przyciągać mieszkańców, podczas gdy położone na peryferiach muszą stawić czoła problemowi odpływu mieszkańców.

5.5. Dynamika zmian liczby ludności miast na tle obszarów wiejskich

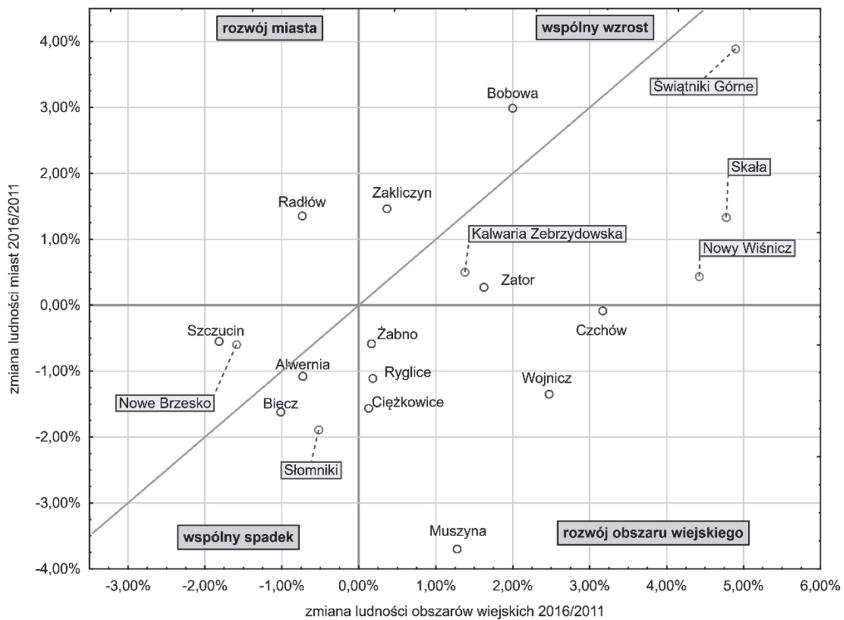
Interesujących danych na temat rozwoju miast i gmin dostarcza ryc. 5, przedstawiający wszystkie możliwe kombinacje wzrostu i spadku liczby ludności w mieście i na obszarze wiejskim w gminie. Poprowadzona linia pomocnicza w kolorze pomarańczowym jest wykresem funkcji $y = x$, wyznaczając tym samym hipotetyczną sytuację, w której wzrost liczby ludności w mieście i na obszarach wiejskich jest na identycznym poziomie. Wszystkie punkty poniżej tej prostej wskazują na lepszą sytuację na obszarach wiejskich, podczas gdy punkty nad nią oznaczają, że większy wzrost (lub mniejszy spadek) nastąpił w małym mieście.

Ryc. 4. Średnie saldo migracji na 1000 mieszkańców w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 5. Rozwój miast na tle rozwoju terenów wiejskich z ich gmin

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ponadto miasta zaliczane do KOM zostały wyróżnione kolorem czerwonym, a ich etykiety znalazły się w niebieskich ramkach.

Najliczniejszą grupą były gminy, w których następował wspólny wzrost liczby ludności w mieście i na obszarze wiejskim. Znalazło się tam 7 gmin, z czego 4 z obszaru KOM. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że 5 z tych gmin, w tym wszystkie z KOM, cechowały się szybszym wzrostem liczby ludności na obszarach wiejskich niż w samych miastach.

Drugą pod względem liczebności grupą były gminy, w których liczba ludności na obszarach wiejskich rosła przy jednoczesnym spadku w miastach (6 gmin, wszystkie poza KOM).

Zaobserwowano jedynie 5 przypadków, w których zmiany demograficzne były korzystniejsze w miastach niż na otaczających je terenach wiejskich (punkty nad pomocniczą linią). W Szczucinie i Nowym Brzesku liczba ludności malała wolniej niż na obszarach wiejskich, a w Radłowie odnotowano jedyny przypadek wzrostu liczby ludności przy jednoczesnym wyludnianiu się pozostałej części gminy. Zakliczyn i Bobowa są z kolei przypadkami, w których następował jednoczesny wzrost liczby mieszkańców w miastach i obszarach wiejskich, jednak zmiany były większe w miastach.

Nietypowy wynik Radłowa wynika przede wszystkim z kształtu gminy (wydłużona, odchodząca od Tarnowa i autostrady A4) i położenia miasta (najbliżej autostrady). Przy jednoczesnym słabym zurbanizowaniu samego miasta, jest ono nie tylko atrakcyjniejsze od pozostałych części gminy, ale także dysponuje znaczną przestrzenią możliwą do zabudowy.

W dwóch gminach KOM – Słomnikach i Nowym Brzesku – odnotowano spadek liczby ludności zarówno w mieście, jak i na terenach wiejskich. Pierwszy przypadek omówiono przy analizie metodą Webba. Nowe Brzesko jest z kolei miastem, w przypadku którego braki w danych dotyczących migracji zagranicznych wypaczyły analizę metodą Webba, sugerując wzrost liczby ludności. W rzeczywistości miasto straciło 10 mieszkańców w analizowanym okresie, a nie zyskało 15.

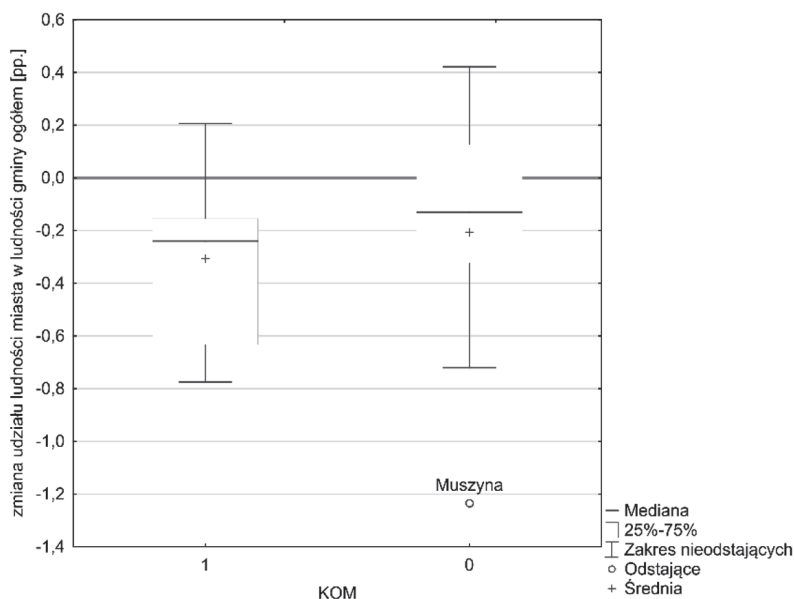
5.6. Udział ludności miast w ludności gmin

Uzupełnieniem charakterystyki gmin są informacje o udziale ludności małych miast w ludności gmin ogółem. Małopolskie gminy z małymi miastami są zróżnicowane, od Zakliczyna stanowiącego zaledwie 13,37% ludności gminy aż po najbardziej znaczące w swoich gminach Skałę (36,15%), Zator (39,69%) i Muszynę (42,48%). Jednocześnie na obszarze KOM miasta mają jedynie nieznacznie niższy udział w ludności gminy niż poza nim (26,66% wobec 26,86%).

Bez względu na położenie, udział ludności małych miast w gminach maleje, średnio o 0,3 pp. w KOM i 0,21 poza KOM w latach 2011–2016 (ryc. 6). Jedynym

miastem w KOM, które odnotowało wzrost udziału w latach 2011–2016 było Nowe Brzesko. Z kolei jedynym miastem, które odnotowało spadek o więcej niż 1 pp. była Muszyna (-1,24 pp.).

Otrzymane wyniki potwierdzają tym samym ostatnią z cząstkowych hipotez.

Ryc. 6. Zmiana udziału ludności miasta w ludności gminy ogółem w latach 2011–2016 [pp.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Tempo zmian jest zbyt małe, by można było mówić o gwałtownym upadku małych miast w skali całego województwa. Niemniej jednak powszechność zjawiska wskazuje, że tracące na znaczeniu małe miasta to obecny trend wynikający z wielu zewnętrznych czynników.

5.7. Sytuacja małych miast w świetle rozwoju ludnościowego Webba

Podsumowaniem rozważań na temat przemian w samych małych miastach jest przypisanie każdemu z nich typu rozwoju ludnościowego Webba, obejmującego relację przyrostu naturalnego do salda migracji. Wyniki prezentują się następująco (pogrubione miasta zaliczane do KOM):

- wzrost liczby ludności:
  - A (3): Alwernia, Bobowa, **Nowy Wiśnicz**;
  - B (2): Czychów, **Skąła**;
  - C (3): Radłów, **Świątniki Górne**, Zakliczyn;
  - D (1): **Nowe Brzesko**;

– spadek liczby ludności:

E (1): Zator;

F (1): **Słomniki**;

G (3): Biecz, Muszyna, Ryglice;

H (4): Ciężkowice, **Kalwaria Zebrzydowska**, Szczucin, Wojnicz, Żabno.

Najczęściej występował typ „H” z 4 miastami. Częste typy (po 3 miasta) to również „A” i „C” dla wzrostu liczby ludności i „G” dla spadku. Analiza dla polskich miast w latach 2010–2012 dała podobne wyniki dla województwa małopolskiego, z blisko połową miast o rosnącej liczbie mieszkańców (Kwiatek-Sołtys 2015).

Warto odnotować fakt, że każde z miast zaliczanych do KOM cechowało się innym typem rozwoju ludnościowego, reprezentując wszystkie typy dla wzrostu i 2 typy dla spadku liczby ludności. Kalwaria Zebrzydowska i Słomniki odnotowały ujemne saldo migracji, co wskazuje, że miasta te nie tylko nie są w stanie wykorzystać napływu ludności do Krakowa, ale również tracą swoich mieszkańców. Sytuacja na terenach wiejskich w tych gminach jest jednak odmienna – o ile w Kalwarii Zebrzydowskiej odnotowano wzrost liczby ludności, o tyle w Słomnikach w całej gminie obserwowany jest spadek liczby ludności. Oznacza to, że w pierwszym wypadku miasto w znacznie szybszym stopniu będzie tracić na znaczeniu, podczas gdy Słomniki są przykładem negatywnego oddziaływania metropolii, powodującego odpływ ludności z całego obszaru gminy.

Miasta typu „H” reprezentują najbardziej typowy schemat, w którym struktura ludności jest na tyle korzystna, że występuje wciąż przyrost naturalny, jednak jest on mniejszy niż odpływ ludności. Znacznie trudniejsza sytuacja dotyczy miast typu „F” i „G”, w których kumulują się oba negatywne zjawiska – emigracja i ubytek naturalny.

Typ „A” sugeruje dobrą kondycję miasta, które znalazło się pod negatywnym wpływem metropolii – pomimo emigracji, liczba ludności wzrasta dzięki dużemu przyrostowi naturalnemu. Należy zauważyć, że do tego typu zaliczane jest miasto Bobowa, rejestrujące największy przyrost liczby ludności spośród małych miast poza KOM. Z kolei miasta typu „C” są beneficjentami procesów zachodzących w województwie, mając nie tylko przyrost naturalny, ale również przyciągając ludność z zewnątrz.

Biorąc pod uwagę otrzymane wyniki, przytoczone badania z innych województw, a także obserwowane przemiany społeczne związane z globalizacją i cyfryzacją (w tym zwłaszcza kształtowanie się cyfrowych wspólnot w oderwaniu od przestrzeni), można wysunąć hipotezę, że w XXI wieku będziemy świadkami zmierzchu małych miast, nie będących w stanie konkurować z obszarami wiejskimi.

5.8. Wnioski

Celem badania było wskazanie różnic w przemianach demograficznych pomiędzy małymi miastami położonymi w pobliżu i z dala od metropolii. Zebrane dane statystyczne o migracjach i ruchach naturalnych ludności, pozwoliły stworzyć obraz małych miast w województwie małopolskim ze szczególnym wyszczególnieniem miast w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym.

Największym ograniczeniem w badaniach nad małymi miastami jest dostępność danych. Najmniejsze miasta funkcjonują w gminach miejsko-wiejskich, co utrudnia uzyskanie danych z wielu ważnych z punktu widzenia oceny kategorii. Problem ten znika w przypadku większych miast, będących jednocześnie gminami miejskimi. Rozszerzenie ogólnodostępnych danych statystycznych o miasta w gminach miejsko-wiejskich umożliwiłoby znacznie dokładniejszą identyfikację i ocenę zjawisk w nich zachodzących.

W kontekście przeprowadzonej analizy można zweryfikować pozytywnie postawione hipotezy cząstkowe, a w efekcie i hipotezę główną. Małe miasta cechują się gorszymi wynikami niż obszary wiejskie z ich gmin, notując odpowiednio niższe wzrosty lub wyższe spadki liczby ludności w analizowanym okresie. Ponadto w KOM można zaobserwować szybszy spadek udziału liczby ludności małych miast w gminach.

Choć zmiany w stosunku rocznym nie są duże, potencjalne skutki należy rozpatrywać w dłuższej perspektywie. Przy utrzymujących się obecnych tendencjach można wskazać następujące kierunki rozwoju:

1. Małe miasta w obrębie KOM będą się rozwijały, choć wzrost ten będzie wolniejszy od ich otoczenia. Będzie to skutkowało spadkiem znaczenia w urbanizującej się gminie.
2. Obszary wiejskie w obrębie KOM czeka wzrost, w wielu przypadkach bardzo szybki. Obszary znajdujące się pod największym oddziaływaniem Krakowa będą przekształcały się w tereny quasi-miejskie.
3. Poza KOM będzie można mówić o schyłku małych miast, stopniowo tracących mieszkańców i w coraz trudniejszej sytuacji społecznej i ekonomicznej.
4. Obszary wiejskie poza KOM, z jedynie nielicznymi wyjątkami, cechują się stabilnymi, niewielkimi wzrostami. Bez dodatkowych, silnych bodźców zewnętrznych, nie zaobserwujemy tam procesów urbanizacyjnych.

Literatura

- Bajwoluk T., 2015, *Zmiany w strukturze tkanki miejskiej małych miast – studia wybranych przypadków w obszarze metropolitalnym Krakowa*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 19: 79–93.
- Becla A., Czaja S., 2015, *Quasi-urbanizacja obszarów wiejskich (na przykładzie Dolnego Śląska)*, „Studia Miejskie”, 20: 101–119.

- Belof M., Kukuła M., 2013, *Wysoka jakość przestrzeni publicznej i usług miarą sukcesu małych miast we Wrocławskim Obszarze Metropolitalnym*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 15: 97–114.
- Chądzyńska E., 2013, *Kierunki rozwoju wybranych małych miast dolnośląskich w okresie 1995–2008*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 15: 305–317.
- Dorocki S., Struś P., 2017, *Przestrzenne zróżnicowanie dynamiki rozwoju lokalnego w Małopolsce na podstawie wybranych cech społeczno-gospodarczych*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, 31(2): 7–25
- Gołąb-Korzeniowska M., 2016, *Rozwój przestrzenny małego miasta – forma miejska czy podmiejska? Przykład Słomnik*, [w:] Bartosiewicz B. (red.), *Tendencje w rozwoju gospodarczym i przestrzennym małych miast w Polsce. Trends in economical and spatial development of small towns in Poland*, „Space–Society–Economy”, Institute of the Built Environment and Spatial Policy, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź: 29–47.
- Górka A., 2013, *Małe miasta w dużych, duże miasta w małych – wspólnoty lokalne czy alienacja w przestrzeni publicznej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 15.
- Harańczyk A., 2015, *Procesy suburbanizacji w Krakowskim Obszarze Funkcjonalnym*, „Studia Miejskie”, 18: 85–102.
- Heffner K., 2016, *Obszary wiejskie i małe miasta: czy lokalne centra są potrzebne współczesnej wsi?*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 279: 11–24.
- Konecka-Szydłowska B., 2016, *Powiązania społeczno-gospodarcze i znaczenie małych miast aglomeracji poznańskiej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 279: 162–177.
- Kulawiak A., 2016, *Czynniki endogenne w rozwoju gospodarczym małego miasta – studium porównawcze. Przykład Uniejowa i Dąbia nad Nerem*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 23: 171–185.
- Kurek S., Wójtowicz M., Gałka J., 2015, *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym w świetle dojazdów do pracy*, „Studia Miejskie”, 18: 71–84.
- Kwiatkiewicz A., 2015, *Population changes as litmus paper of the socio-economic development level of small towns in Poland*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica”, 8(1): 39–53.
- Litwińska E., 2012, *Czy można mówić o specyfice przestrzeni publicznych małego miasta?*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Przestrzeń”, 144: 21–31.
- Milewska-Osiecka K., 2016, *Budownictwo mieszkaniowe i sytuacja demograficzna w małych miastach i na ich obszarach wiejskich (przykład województwa łódzkiego)*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 279: 150–161.
- Rynio D., 2017, *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta w nowych uwarunkowaniach gospodarki światowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, 1(961): 53–66.

- Sarzyński K., 2016, *Zróżnicowanie poziomu rozwoju gmin zaliczanych do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Świat Nieruchomości”, 97.
- Uchwała Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.
- Wdowicka M., 2016, *Miasta światowe jako węzły w sieci powiązań globalnej gospodarki*, „Problemy Rozwoju Miast”, 4(13): 107–117.
- Webb J.W., 1963, *The Natural and Migrational Components of Population Changes in England and Wales, 1921–1931*, „Economic Geography”, 39(2): 130–148.
- Węclawowicz-Bilska E., 2015, *Podstawowe rodzaje inwestycji realizowanych w ostatnim dziesięcioleciu w przestrzeni małych miast Małopolski*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 19: 3–19.

Historia artykułu

Data wpływu: 2 stycznia 2018

Data akceptacji: 3 kwietnia 2018